

ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Смолянук Володимир Федорович,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології і соціології
Київського національного економічного університету
ім. Вадима Гетьмана

УДК 327.3

**ГЕОПОЛІТИЧНА ДИНАМІКА ХХІ СТОЛІТТЯ:
НАСТУПНА СТАНЦІЯ «БАГАТОПОЛЯРНІСТЬ»?**

У статті досліджено основні тенденції розвитку сучасної геополітики на європейському та світовому рівнях, специфіку геополітики провідних держав, необхідність її врахування в українських державотворчих реаліях.

Ключові слова: геополітичні зміни, центри сили, геополітична лідерство, провідні держави, геополітичні ризики та загрози.

В статье исследованы основные тенденции развития современной геополитики на европейском и мировом уровнях, специфика геополитики ведущих государств, необходимость ее учета в украинских реалиях государственного строительства.

Ключевые слова: геополитические изменения, центры силы, геополитическое лидерство, ведущие государства, геополитические риски и угрозы.

The article examined the main trends of contemporary Development geopolitics in European and world levels, specifics of geopolitics leading states, necessity of its incorporation of the Ukrainian state building realities.

Key words: geopolitical changes, power centers, geopolitical leadership, leading states, geopolitical risks and threats.

З початком нового тисячоліття світ вступив у смугу масштабних змін, що зачіпають більшість сфер людського існування та визначають перспективи розвитку цивілізації мінімум на кілька століть. Існують підстави для наступного ствердження: глобальна економічна криза є лише початком геополітичних катаклізмів, що радикально переформатують людство у його ключових вимірах – економічному, політичному, соціальному, інформаційному, духовно-культурному.

Радикально змінюється роль держав-націй, значна частина з яких не є самодостатніми у проведенні не лише зовнішньої, але й внутрішньої політики. Міцніє припущення, що вже в недалекому майбутньому держави-нації виявляться витісненими на периферію міжнародного життя. Відомий на пострадянському просторі російський геополітик А.Дугін наголошує, що «у майбутньому світі не буде ані держави Росія, ані держави Франція, ані держави Україна, ані держави Німеччина. Будуть цивілізаційні геополітичні блоки, засновані на інших принципах, ніж норми класичної державності. І саме ці геополітичні блоки – імперії нового типу – будуть носіями суверенітету».

Криза фінансової системи США, початок якої відносять до 2008 р., виходить далеко за межі фінансово-економічної проблематики. Зовнішній борг Сполучених Штатів вже перевищує половину ВВП цієї країни. Китай, Японія, Бразилія, Індія, Росія, чії економічні системи були надто тісно прив'язаними до долара, все різкіше критикують систему світового домінування США та у різний спосіб пропонують демонтувати будівлю глобального американоцентризму.

Критика на адресу Сполучених Штатів звучить і з європейських столиць. Якщо Франція та Німеччина ніколи не приховували свого скептичного ставлення до деяких американських геополітичних проектів (тієї ж війни в Іраку), то останнім часом до них доєдналися нові країни. Резонансною подією літа 2009 р. став відкритий лист лідерів країн Центрально-

Східної Європи на адресу адміністрації Президента США Б.Обами. Лист ініціювали колишні Президенти Польщі та Чехії Лех Валенса й Вацлав Гавел. Політики закликали Сполучені Штати відродити могутність НАТО, більш активно втручатися у справи ЄС та повернутися до жорсткої антиросійської політики, оскільки сучасна Росія «втілює порядок денний XIX сторіччя за допомогою тактики й методів XXI сторіччя».

Сполучені Штати, чия адміністрація приступила до «перезавантаження» американо-російських відносин, доволі мляво відреагували на цей заклик. Така млявість тим більше показова з огляду на те, що порівняно нещодавно – у 90-х роках – польські, чеські, балтійські та деякі інші східноєвропейські політичні лідери були вірцями «руху до свободи й демократії» й радо віталися на американській землі.

Різні аналітичні центри у різний спосіб та на відмінній між собою аргументній базі доходять змістовно тотожного висновку: виникли нові геополітичні центри, назрів новий переділ світу, Сполучені Штати усвідомлюють необхідність відходу від усталених трафаретів своєї зовнішньої політики.

Ідеалістично (а для когось й ностальгічно) звучать слова чинної на сьогодні Стратегії національної безпеки США, підписаної Президентом Дж. Бушем 16.03.2006 р.: «Сполучені Штати не можуть встановити мир, безпеку та процвітання без широкого залучення до світових справ. США мають очолювати міжнародні зусилля не тільки словом, а діями і власним прикладом. Саме так ми плануємо лідирувати у світі, це – спадок, який ми залишимо тим, хто піде за нами».

Президент Б.Обама не проти світового лідерства своєї країни, проте він дав зрозуміти як співвітчизникам, так і світові: забезпечувати таке лідерство слід на іншій основі, відмінній від підходів його попередників. Якій? Чіткої відповіді з Білого дому поки що не прозвучало. Нової Стратегії національної безпеки заокеанської держави світ не побачив попри те, що Президент США африканського походження вже другий рік на посаді. Проте факт присудження Б.Обамі Нобелівської премії миру за 2009 р. (іронічно коментують, що «авансом») дозволяє стверджувати про бажання невоюючої частини людства бодай частково сповільнити всепланетарний «марш американських батальйонів».

Звучать й більш радикальні узагальнення неамериканського походження: Вашингтон «надломився» у своєму бажанні правити світом й змушений «взяти паузу» для внутрішньодержавного одужання. Проте цю паузу з максимальною ефективністю для себе прагнуть використати й інші держави, які відчули ситуативну вразливість Сполучених Штатів й прагнуть її обіграти на власну користь.

На відміну від США, Росія 12.05.2009 р. отримала нову Стратегію національної безпеки, підписану Президентом Д.Медведевим. Це – один з небагатьох документів, під яким не стоїть підпис попереднього глави Російської держави. Проте підходи В.Путіна збереглися: до 2020 р. Москва прагне повністю відновити свої позиції серед планетарних геополітичних авторитетів.

Росія налаштована доволі амбіційно. Зокрема, у документі підкреслюється: «В цілому сформовані передумови для надійного запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам національній безпеці, динамічного розвитку і перетворення Російської Федерації в одну з лідируючих держав за рівнем технічного прогресу, якістю життя населення, впливом на світові процеси». І ще: «Російська Федерація володіє достатнім потенціалом для того, щоб розраховувати на створення у середньостроковій перспективі умов для її закріплення в переліку держав-лідерів у світовій економіці на основі ефективної участі у світовому розподілі праці, підвищення глобальної конкурентоспроможності національного господарства, оборонного потенціалу, рівня державної і громадської безпеки».

Це опирається на цілу сукупність державних документів, які покликані забезпечити відновлення глобальних геополітичних впливів РФ. Зокрема, це: Концепція довгострокового соціально-економічного розвитку РФ на період до 2020 р.; Концепція зовнішньої політики РФ до 2020 р.; Стратегія національної безпеки РФ до 2020 р.; Основи державної політики РФ

в Арктиці до 2020 р. і на подальшу перспективу; Морська доктрина РФ до 2020 р.; Стратегія розбудови і розвитку Збройних Сил РФ до 2020 р. ...

Не дивно, що геополітичний лексикон сучасної Росії на рівні державних документів поповнився словосполученням «лідуюча держава» («держава-лідер»). Знаючи з історії здатність Росії до короткотермінової мобілізації (до 2020 р. - ?), яка іноді навіть не має логічного пояснення, слід очікувати принаймні часткового успіху Кремля. Це матиме неабияке значення для десятків країн світу, особливо тих, що розміщені поряд.

Якщо узагальнити, то світова геополітична стабільність залишається насамперед рівнодіючою регіональних нестабільностей, напруженостей, локальних війн та військових конфліктів, і лише після цього – цілеспрямованою діяльністю людства, спрямованою на свідоме уникнення варіанту самознищення.

Для України особливо важливими є геополітичні підходи Російської Федерації, США, КНР, а також традиційних європейських лідерів – Франції, Великобританії, Німеччини. Про ці держави докладніше.

Як йшлося вище, **Росія** нарощує комплекс економічних, політичних, військових, духовно-культурних та ін. перетворень, метою яких є відновлення світового впливу Російської держави.

Протягом років президентства В.Путіна (насамперед, його другої каденції 2004-2008 рр.) відбулось серйозне зміцнення позицій Російської Федерації. Завдяки позитивним зрушенням в ресурсно-видобувній економіці, зміні стилю державного управління, посиленню уваги до Воєнної організації РФ, а також реставрації великодержавницької ідеології, Росія стала більш організованою регіональною і світовою потугою. Це дозволило Кремлю істотно підвищити вплив своєї країни на регіональні та глобальні процеси.

Президент Д.Медведев в основу власної концепції розвитку РФ закрив п'ять «І»: інвестиції, інфраструктуру, інститути, інновації, інтелект. Хоча такі проєкти скептично сприймаються на Заході, у власній країні вони мають доволі багато прибічників.

В РФ сформовано нову ідеологію державного патріотизму, у якій «поєднані двохголовий орел та червона зірка». Знято художні фільми, в яких служіння Росії у складі державної силової структури возвеличене до вищої людської чесноти. Показовим є фільморяд останнього часу: 2005 р. – «9 рота», «Турецкий гамбит», «Статский советник», «Первый после бога»; 2007 р. – «1612», «Слуга государев»; 2008 р. – «Господа офицеры: спасти императора», «Александр. Невская битва», «Адмиралъ». Бюджет останнього – \$20 млн. – приблизно відповідає видаткам Голівуду на масштабні історичні кінокартини.

У 2009 р. світ побачив кінокартину «Царь», вихід якої «випадково» співпав з пропозицією реставрації інституту самодержавства в Росії XXI ст. Поки що це доволі неоднозначно сприйнято російським суспільством, проте...

Збільшено термін перебування Президента РФ на посаді до 6 років. Існують вагомі підстави для наступного прогнозу: 2012 р. – в Росії відбуваються не лише гучне святкування 200-річчя Вітчизняної війни 1812 р. та вигнання наполеонівських військ, але й тріумфальне повернення В.Путіна на посаду глави держави з перспективою перебування на ній до 2024 р.

Проте в путінсько-медведевській Росії не все так благополучно. Впливова британська «The Times» у серпні 2008 р., відразу після російсько-грузинської війни, застерегла:

«Не дивлячись на все своє великодержавне похвалення, Росія слабка і вразлива. Так, російські танки і літаки з легкістю розгромили молоду грузинську армію, але велика частина застосованого арсеналу була створена в роки «холодної війни», а багато військовослужбовців були призовниками. Кожен, хто бачив, як діє російська армія на Кавказі, знає, що на модернізацію буде потрібно ціле покоління. Тим часом, Америка і її основні союзники по НАТО пішли на декілька десятиліть вперед в питаннях розвитку військових технологій і бойовому досвіді.»

Крім того, Росія зіткнулася з серйозною демографічною кризою. Її населення скорочується на 700 000 чоловік в рік. За оцінками ООН, до 2050 р. чисельність її населення, що складає сьогодні приблизно 146 мільйонів, знизиться приблизно на третину.

Що стосується економіки, то вона переживає бум завдяки природним ресурсам, на які доводиться 70 відсотків багатства країни. Але ціна на нафту мінлива. Росія не зуміла диверсифікувати свою економіку. Якщо ціни на енергоносії різко впадуть, то економіка може впасти, як це відбулося десять років тому».

Сполучені Штати Америки залишаються світовим лідером за своїми економічним потенціалом, фінансовими та технологічними можливостями, інноваційними ресурсами, воєнній могутності та готовності її використати. Вражають військові витрати США, які на 2010 р. становлять \$640 млрд.

Іракська криза значно послабила привабливість США у світі. Республіканська адміністрація Дж. Буша намагалась виправити ситуацію, що їй не вдалось. Тепер це пробує зробити Б.Обама.

Сполучені Штати в «очікуванні масштабних змін», які поза сумнівом матимуть світове значення. Лозунгом переможної для демократів передвиборчої компанії Б.Обами стали слова *«Ми повинні повністю змінити Америку»*. У військовому контексті це означає:

- зниження бюджетних видатків на військові потреби;
- виведення військ з Іраку протягом 2-3 років, проте залишення американських військ в Афганістані, який залишається «розсадником тероризму»;
- помірковане співробітництво з РФ; переговори з Москвою щодо відміни стану підвищеної бойової готовності взаємно націлених МБР;
- відмова від протиставлення європейських країн, об'єднаних в НАТО, за ознакою «нові – старі»;
- перегляд політики стосовно Ірану (сприяння членству Ірану у ВТО; відміна військових приготувань проти цієї країни);
- припинення процесу розгортання системи ПРО у Східній Європі.

Наміри виглядають доволі серйозними. Водночас, існує світова традиція обмеженого виконання політиком своїх передвиборчих обіцянок в період реального перебування на високій державній посаді. Не все зможе виконати й Б.Обама. Проте навряд чи він посягне на головне – подальше реформування американської армії з метою утримання нею «абсолютної переваги». Чинними залишаються документи: «Стратегія національної безпеки США» 2002 р., «Національна воєнна стратегія США» 2004 р., «Стратегія національної оборони» 2005 р. Заходи, передбачені згаданими стратегіями, фінансуються і виконуються.

Продовжується глобальне оновлення конфігурації військових баз і об'єктів Сполучених Штатів, яка поступово набула 3-ешелонного вигляду: а) перший ешелон – крупні військові бази з розвинутою інфраструктурою на території США та найбільш надійних союзників (Великобританії, Німеччини, Іспанії, Італії, Японії); б) другий ешелон – передові операційні бази, наближені до регіонів потенційної нестабільності та загроз (Центральна і Південна Америка, Африка, Східна Європа, Перська затока, Центральна і Східна Азія); в) третій ешелон – передові операційні пункти, в яких війська розміщуються лише в кризових ситуаціях, а також у випадку проведення конкретної операції (акції).

У новообраного американського лідера значні плани щодо приведення військової сфери США до реалій сучасності. Б.Обамі доведеться зазначені вище плани або коригувати, або змінювати їх по суті, або навіть відмовлятися від деяких з них. При цьому не слід забувати про могутність американського ВПК, значні можливості спецслужб, новітні (але сталі) традиції американського політичного істеблішменту стосовно силового перетворення світу на користь заокеанської країни.

Перехід політичної влади від республіканців до демократів навряд чи змінить головне: бажання Білого дому бути світовим лідером якомога довше, в ідеалі – завжди.

Зважаючи на серйозні політичні перетворення, 44-й Президент США має пам'ятати: чотири Президенти Сполучених Штатів – 16-й: Авраам Лінкольн (1865 р.), 20-й: Джеймс Гарфілд (1881 р.), 25-й: Вільям Мак-Кінлі (1901 р.), 35-й: Джон Кеннеді (1963 р.) були вбиті політичними противниками.

Продовжується динамічне перетворення КНР у світову державу. Навіть геополітичні скептики більше не сумніваються у здатності китайського керівництва адекватно відповідати на виклики глобалізації будь-якої спрямованості – економічної, політичної, військової, культурної, спортивної тощо. Протягом найближчих 20 років Китай має всі шанси стати світовим економічним лідером. Країни G-7 розраховують, що у видимій історичній перспективі Пекін зберігатиме неекспансіоністський та неагресивний характер своєї зовнішньої політики. Попри це Москва вже сьогодні починає обґрунтовано турбуватись за долю своїх далекосхідних територій.

Китай (як і Росія) запропонував світові нову ідеологію державного будівництва: в розбурханому середовищі передчасних, незрілих, а то й деформованих демократій **успішними стають країни, які вдало поєднують ринок з державністю, а демократію з елементами авторитаризму.**

Складовими «китайського дива» стали: унікальна стратегія державного керівництва (у тому числі якість довгострокових програм); феномен зон вільної торгівлі, що дали дивовижний ефект; консолідація народу та його готовність терпіти нужду й фанатично підтримувати владу в умовах наявних труднощів; шанування населенням традиційно висококласних урядовців. До аргументів, що свідчать на користь Піднебесної, слід віднести й ренесанс китайських духовних цінностей – конфуціанства, даосизму, північного буддизму, які в сучасних умовах неможливо не розглядати як культурні антиподи ненаситному західному гедонізму.

Світового розголосу набула доповідь Національної розвідувальної ради США «Доповідь-2020», адресована Конгресові Сполучених Штатів. В документі йдеться: США і Західна Європа в доступній для огляду перспективі будуть витіснені азіатськими гігантами (Китаєм та Індією); XXI ст., на відміну від попереднього, буде азійським століттям, очолюваним КНР; сама глобалізація дедалі більше набуває рис азійських, а не євроатлантичних; найбільші західні корпорації зберігають успішність за умови перепливу їх капіталів до Індії та Китаю. Все це відбувається «без згоди» Сполучених Штатів, що дратує Вашингтон та змушує його компенсувати власне безсилля на китайському напрямку збройним впливом на інші азійські держави (ті ж Афганістан та Ірак).

Відчуваючи близькість світового лідерства, Китай стрімко вдосконалює власну Воєнну організацію (насамперед, переозброюється).

Характерною особливістю розвитку геополітичної ситуації на Європейському континенті є традиційне суперництво провідних держав ЄС з питань європейського лідерства.

Зокрема, **Франція** виступає за воєнно-політичну інтеграцію європейських країн та скорочення американської військової присутності на континенті. Французьке керівництво активізує діяльність, спрямовану на перетворення ЄС у світовий центр сили, наполягає на трансформації НАТО у більш гнучку структуру забезпечення європейської безпеки та зменшенні впливу Вашингтону на вирішення власне європейських проблем.

Великобританія намагається перехопити роль європейського лідера – стратегічного партнера США і на такій основі розширити британський вплив в інших регіонах. Лондон практично у всіх випадках підтримує зовнішньополітичні дії американської адміністрації, послідовно захищаючи ідею щодо неможливості стабільного існування Європи без політичної, економічної і воєнної присутності Сполучених Штатів.

Німеччина, бажаючи повернути собі статус впливової світової держави, активно виступає за прискорення інтеграційних процесів у Європі, активно сприяє зміцненню НАТО та розширенню зони відповідальності Альянсу за межами євроатлантичного простору. Одночасно Німеччина є однією з головних рушійних сил у процесі реформування Євросоюзу. Берлін виступає за набуття об'єднаною Європою більшої незалежності від США в економічній та воєнно-політичній сферах. З метою досягнення таких цілей Німеччина активно взаємодіє з Францією. Природно, що США, Великобританія та деякі інші держави

(особливо представники останніх хвиль розширення Альянсу) критично ставляться до німецьких ініціатив.

ООН, регіональні наддержавні об'єднання (ОБСЄ та ін.), суверенні держави, недержавні соціально-політичні актори у своїй діяльності мають враховувати **ймовірність появи на світовій карті нових державних утворень**, головною рушійною силою «народження» яких у більшості випадків є військово-силові акції різної якості.

Калейдоскоп світових перетворень, пов'язаних з утворенням нових держав, демонструє тенденцію до невпинного ускладнення.

«Наполовину визнані» політичні утворення не просто існують, окремі з них слід визнати доволі перспективними. Так, незалежність **Палестини** вже визнали близько 100 держав світу, **Косова** та **Західної Сахари** – приблизно 50, **Абхазії** і **Південної Осетії** – поки що Росія та Нікарагуа, **Північного Кіпру** – Туреччина. «Зовсім невизнаними» залишаються **Придністровська Молдавська Республіка** та **Нагірний Карабах** з перспективою поповнення даного короткого списку **Кашміром** та **Курдистаном**.

На жаль, світове співтовариство продовжує демонструвати нездатність щодо вирішення проблеми невизнаних держав системно, відповідно до норм міжнародного права. Не створено світових критеріїв, відповідно до яких вчорашня «напівдержавність» набуває ознак завершеної «державності». Відсутні механізми, що дозволяють «країні-донору» безболісно погодитись з відторгненням від неї частини території і населення на користь новоутвореної держави. Відсутня система жорстких міжнародних заборон стосовно неправових державотворчих експериментів у «тілі» формально суверенних, але слабко контрольованих центральним урядом держав.

Проблемними регіонами планети залишаються **Тибет** і **Тайвань**, перший з яких жорстко утримується Пекіном у нинішніх кордонах КНР, другий має більшість ознак самодостатнього державного утворення (насамперед, потужну економіку).

Переважна частина Азії та Африки, які виникли як «продукт руйнування колоніальної системи імперіалізму», є доволі штучними утвореннями. Їх «ахіллесова п'ята» – це неспівпадання територіального та етноконфесійного розподілу. Найпереконливіший приклад – **Ірак**, який у постхусейнівський період розвитку є вибухонебезпечною територією відразу в кількох вимірах – етнічному, релігійному, політичному.

Не менш штучною країною є **Саудівська Аравія**, яка у ХХ ст. була утворена із кількох середньовічних еміратів (Хіджаз, Неджд, Асір).

«Розмитими» у своїх геополітичних вимірах виглядають **Пакистан** й особливо **Афганістан**. На їх території цілком органічно сприймалися би «Пуштуністан» та «Белуджистан», про які в контексті набуття політичної незалежності поки що не йдеться.

Сепаратистські настрої, крім Кашміру, існують в **Індії** – в **Нагаленді** та **Пенджабі**. Гарантій «вічного» перебування даних територій в межах індійської держави також не існує.

Порівняно з азійськими, африканських «неспівпадань» ще більше. Етнонаціональні групи (насамперед, племена) ніколи не шикувались по лініях, нарізаних європейськими колонізаторами при розділі «африканського пирога». Сьогодні такі лінії – це міждержавні кордони африканських країн, які входять у суперечність з реальними процесами економічного, військово-політичного, етнічного, релігійного та ін. розвитку Чорного континенту. Яскравий приклад – **Сомалі**, де цілі території діють так, начебто центральної влади не існує. Не менш гострою залишається ситуація в **Конго** (за Конституцією цієї країни, «Демократичній Республіці...»).

Загострення сепаратизму спостерігається і в Латинській Америці, зокрема, в **Болівії**. Департаменти **Санта-Крус**, **Бені**, **Пандо**, **Таріха**, а також **Чукісака** вимагають автономії аж до надання їм незалежності. Головна причина є економічною: небажання ділитися доходами (нафтовими дивідендами) з бідними західними департаментами.

По-європейськи більш толерантною, хоча від того не менш гострою, виглядає проблема посилення відцентрових тенденцій державного розвитку у Старому Світі. На місці «Європи країн» постає «Європа регіонів». **Каталонія**, **Баварія**, **Уельс** або **Шотландія** у ряді випадків

сприймаються важливіше, ніж Іспанія, Німеччина, Великобританія. Процес створення «єдиної Європи» вже не зупинити, а це означає розквіт «регіонального ренесансу», як би того не хотіли унітарно й навіть федерально організовані «традиційні» європейські держави.

Враховуючи мілітарні традиції людства, неважко передбачити: вихід на геополітичну арену нових незалежних держав відбуватиметься у силовий спосіб, що загрожуватиме безпеці країн, регіонів, світу в цілому.

Література:

1. Горбулін В., Литвиненко О. Українська політика національної безпеки України: актуальні виклики – адекватні відповіді // Дзеркало тижня. – 2009. – № 11; Конквістадор у панцирі залізім // Дзеркало тижня. – 2009. – № 34.

2. Глобалізація і сучасний міжнародний процес. За заг. ред. Б.І. Гуменюка, С.О. Шергіна. – К.: Дипломатична академія України при МЗС України, Всеукраїнська асоціація політичних наук, 2009.

3. Демчук П.О. Міжнародні відносини та проблеми євроатлантичної інтеграції. – К.: ППП, 2004.

4. Иванов В. Взгляд в 2025 год: грядущие проблемы и противоборства // Независимое военное обозрение. – 2009. – 7 апреля.

5. Исаев Б.А. Геополитика. – СПб, 2006.

6. Проект Россия. Выбор пути. – М.: Эксмо, 2008.

Старий Александр Григорьевич,

доктор политических наук,

профессор кафедры политологии

Национального университета «Острожская академия»

УДК 327:002

ИНФОРМАЦИОННОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ЦИВИЛИЗАЦИИ

Осмысление феномена информации и феномена коммуникации позволило подойти к рассмотрению феномена цивилизации сквозь призму информации и коммуникации.

Ключевые слова: информация, коммуникация, информационное общество, цивилизация.

Осмилення феномену інформації й феномену комунікації дозволило підійти до розгляду феномена цивілізації крізь призму інформації й комунікації.

Ключові слова: інформація, комунікація, інформаційне суспільство, цивілізація.

Comprehension of information phenomenon & communication phenomenon has allowed to consider the civilization phenomenon through prism of information & communication.

Key words: information, communication, informational society, civilization.

В начале XX века В. Вернадский писал: «Человечество, взятое в целом, становится мощной геологической силой. И перед ним, перед его мыслью и трудом, становится вопрос о перестройке биосферы в интересах свободно мыслящего человечества как единого целого. Это новое состояние биосферы, к которому мы, не замечая этого, приближаемся, и есть ноосфера. Ноосфера – последнее из многих состояний эволюции биосферы в геологической истории – состояние наших дней» [1, с. 87]. Соответственно: «Картина мира, сведенная к энергии и материи, если мы попытаемся сейчас на нее взглянуть без предубеждения, явно не отвечает действительности» [2, с. 181]. А тотальное насыщение биосферы телекоммуникационными системами привело к тому, что: «Симбиоз человека с информационными сетями становится новым этапом эволюции цивилизации, когда